

Miljösamverkan
Sverige

Tillsyns- och informationsprojekt ål

Ål together II

2016-05

Länsstyrelserna

**Miljösamverkan
Sverige**

Rapportnummer 2016:1

Huvudmän

Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Jordbruksverket samt Havs- och vattenmyndigheten

Webbplats

www.miljosamverkansverige.se

E-postadress

miljosamverkansverige@lansstyrelsen.se

Innehållsförteckning

1. FÖRORD	4
2. INLEDNING	5
3. SAMVERKANSOMRÅDEN ÅL	7
Respektive myndighets roll	7
Identifierade problemområden med förslag på åtgärder.....	10
4. TILLSYN OCH KONTROLL AV FISKE AV ÅL	12
Uppdrag fisketillsyn	12
Utvecklingsmöjligheter för fisketillsynen – med fokus på ålen.	12
Tips från allmänheten.....	13
Kontakt med polis och åklagare	13
Mer att tänka på när det gäller illegalt ålfiske	14
Samordning med artskydd	14
Lämpliga aktiviteter för att öka skyddet för ålen	15
5. ARTSKYDDSTILLSYN LEVANDE ÅL OCH ÅLPRODUKTER	16
Verksamhetstillstånd för handel med levande ål	16
Samordning med fiske.....	16
Årliga ålförteckningar av handel med levande ål	17
Tillsyn av förteckningar över handel med levande ål.....	17
Tillsyn av handel med ålprodukter.....	18
Samverkan med Havs- och vattenmyndigheten	19
6. INFORMATIONSKAMPANJ ÅL.....	20
Bilaga 1	Flödesbeskrivningar ”ål från vattnet till bordet”
Bilaga 2	Checklista för uppsökande artskyddstillsyn – ål
Bilaga 3	Informationsfolder Ålen - en världsvan resenär

1.Förord

Miljösamverkan Sverige har inom ramen för tillsyns- och informationsprojektet Ål together II tagit fram detta handläggarstöd för länsstyrelsernas fiske- och artskyddshandläggare. Projektet startade i oktober 2015 och avslutas i maj 2016.

Syftet har varit att med hjälp av verktygen tillsyn och information främja bevarandestatusen hos ål samt att underlätta för tillsyn av ål.

Följande personer har deltagit i projektgruppen:

Eva Amnéus Mattisson, Naturvårdsverket (från januari 2016)

Åsa Kestrup, Naturvårdsverket (till januari 2016)

Andrea Ljung, Jordbruksverket

Pia Ovik, Havs- och vattenmyndigheten

Jens Persson, Havs- och vattenmyndigheten

Jonas Andersson, Länsstyrelsen i Värmlands län

Karin Petersson, Länsstyrelsen i Blekinge län

Johan Wagnström, Länsstyrelsen i Skåne län

Carina Lif, Miljösamverkan Sverige, projektledare

Referensgruppen har bestått av:

Filippo Bassini, Polisen

Sofia Brockmark, Havs- och vattenmyndigheten

Pontus Elvingsson, Livsmedelsverket

Jonas Gustafsson, Länsstyrelsen i Skåne län

Fredrik Palm, Jordbruksverket

Johan Rehnquist, Tullverket

Fredrik Simonsson, Kustbevakningen

Mikael Svensson, Sveriges lantbruksuniversitet

Håkan Wickström, Sötvattenslaboratoriet

Länsstyrelsernas artskyddshandläggarnätverk

Länsstyrelsernas fiskehandläggare

Projektgruppen riktar ett stort tack till referenspersonerna som bidraget med värdefulla synpunkter.

Handläggarstödet har inför färdigställandet remitterats till länsstyrelsernas miljövårdsdirektörer och de centrala myndigheter som ingår i Miljösamverkan Sverige. Miljösamverkan Sveriges styrgrupp har därefter antagit dokumenten den 9 juni 2016.

Varje enskild myndighet ansvarar själv för tillämpningen av materialet.

Handläggarstödet finns att hämta på Miljösamverkan Sveriges hemsida, www.miljosamverkansverige.se

2. Inledning

Den europeiska ålens (*Anguilla anguilla*) överlevnad som art är starkt hotad. CITES-lagstiftningen om ål trädde i kraft 2009, vilket innebär att handeln med ål faller under länsstyrelsernas tillsynsansvar enligt Artskyddsförordningen (SFS 2007:845). Parallellt med detta är ålen en art som fiskas för konsumtion. Yrkesmässig handel med levande ål omfattas av krav på verksamhetstillstånd enligt 26 § artskyddsförordningen och vid all handel med ål, såväl levande ål som ålprodukter, ska man kunna visa på laglig åtkomst enligt artikel 8 i Rådets förordning (EG) 338/97.

Europeisk ål behöver importtillstånd för att tas in i EU. Några sådana ges inte ut av Jordbruksverket. Detta grundas på ett import/exportförbud på EU-nivå som förlängs med ett år i taget. Eventuellt kommer övriga ålarter med på CITES-listan inom ett par år.

Ålen regleras och övervakas genom ett flertal andra lagstiftningar. Fiskelagstiftningen, smittskydd och djurskydd samt livsmedelslagstiftningen gäller i olika delar av hanteringen. Det finns en ålförordning (1100/2007) inom EU som vi ska förhålla oss till nationellt och utifrån denna har en nationell ålförvaltningsplan tagits fram och fastställts av EU. I domar för vattenkraftverk kan finnas villkor om utsättning av ål som länsstyrelsen behöver förhålla sig till. Utifrån ovanstående har projektet tagit fram ett handläggarstöd med fokus på fiske och artskydd. Djurskydd- och smittskydd behandlas inte. Livsmedelstillsyn finns enbart med på ett övergripande sätt.

Det kan vara oklart vilken roll respektive myndighet har samt vem som ska göra vad. Projektet anser att mot bakgrund av den allvarliga situationen för ålens långsiktiga överlevnad som art är alla insatser som kan leda till förbättrad bevarandestatus av vikt. Åltillsyn kan vara viktig för att uppnå en önskad effekt av de åtgärder som utförs inom ramen för den nationella ålförvaltningsplanen.

När vi resonerar kring ål i detta handläggarstöd förutsätter vi att det är europeisk ål (*Anguilla anguilla*), som är aktuell för tillsynen. Om till exempel en handlare hävdar att en viss ål är av en annan art måste det styrkas genom dokumentation.

Under hösten 2015 skickade projektet ut två olika enkäter till länsstyrelsernas artskydds- respektive fiskehandläggare. Innehållet i handläggarstödet baseras till stor del på enkätsvaren. Vi försöker bidra till en ökad tillsyn genom att i kap. 4 visa på lämpliga åtgärder vad gäller fiske och i kap. 5 tydliggöra vad artskyddstillsyn av ål och ålprodukter innebär. I handläggarstödet finns en checklista för uppsökande tillsyn av handel med levande ål och ålprodukter. Projektet har även tagit fram flödesbeskrivningar som visar på gällande lagstiftning och vilken myndighet som har ansvar för tillsynen.

I flera frågor hänvisar vi till Naturvårdsverkets artskyddshandbok.
Handbok för artskyddsförordningen Del 1 Handbok 2009:2
Handbok för artskyddsförordningen Del 2 Handbok 2009:3

Inom ramen för projektet har vi även tagit fram material och planerat för en bred informationskampanj kring ål. Målgrupp för kampanjen är ålkonsumenter samt restaurangbranschen. Kampanjen startar efter sommaren 2016 och finansieras av Havs- och vattenmyndigheten genom anslag 1:12 Åtgärder för havs- och vattenmiljö.

3. Samverkansområden ål

I projektet har vi försökt reda ut vilken lagstiftning som gäller kring fiske av ål och handel med ål och ålprodukter. Vi har även kartlagt vilken myndighet som ansvarar för tillsynen inom respektive område. Resultat finns i bilaga 1, Flödesbeskrivningar ”ål från vattnet till bordet” ur tre perspektiv med utgångspunkt i lagstiftning och ansvarig myndighet.

Respektive myndighets roll

I tabellen nedan beskriver vi kortfattat respektive myndighets uppgifter när det gäller ålfiske och handel med ål och ålprodukter. Observera att djurskydds- och smittskyddsfrågor hanteras mycket översiktligt.

Länsstyrelsen		
Kontroll av ålfisket	Försäljning av levande ål	Försäljning av ålprodukter
Fisketillsyn (det finns inget uppdrag i länsstyrelseinstruktionen.) Tillstånd till ålfiskeredskap i allmänt vatten. Kontroll av yrkesfiskare som livsmedelsföretag. (detta område behandlas inte i övriga delar av rapporten) Fångst av ål är primärproduktion och omfattas av länsstyrelsens kontrollverksamhet. En yrkesfiskare ska vara registrerad hos länsstyrelsen som livsmedelsföretag om hen uppfyller kriterierna för Livsmedelsföretag. Har man fiskelicens eller	Verksamhetstillstånd enligt artskyddsförordningen Artskyddstillsyn - lagligt förvärv Djurskydd - tillsyn av transporter (tas ej med i övriga delar av rapporten)	Artskyddstillsyn - lagligt förvärv

personlig fiskelicens bör detta kriterium vara uppfyllt. Reglerna i förordning (EU) nr 852/2004 bilaga I ska tillämpas.		
Havs- och vattenmyndigheten		
Kontroll av ålfisket	Försäljning av levande ål	Försäljning av ålprodukter
Landningskontroll Tillståndshantering Dokumentations- kontroll (av fångsten) Föreskrifter om fiske Tillsynsvägledning kring fiskets föreskrifter	Spårbarhetssystemet beräknas vara i drift under januari 2017. Handelskontroll	Spårbarhetssystemet beräknas vara i drift under januari 2017. Handelskontroll
Kustbevakningen		
Kontroll av ålfisket	Försäljning av levande ål	Försäljning av ålprodukter
Fiskeriövervakning och kontroll till sjöss, på havet, samt i Vänern och Mälaren består till stor del av redskaps- kontroller när det gäller just ålfiske, eftersom fysiska personer att kontrollera sällan påträffas. Vid en fiske- inspektion där person påträffas, kontrolleras förutom eventuella redskap, även diverse dokumentation som till exempel fisketillstånd.		

Tullverket		
Kontroll av ålfisket	Försäljning av levande ål	Försäljning av ålprodukter
	Införselkontroll - giltiga tillstånd (smittskydd och artskydd)	
Livsmedelsverket – kommunernas livsmedelstillsyn		
Kontroll av ålfisket	Försäljning av levande ål	Försäljning av ålprodukter
	Säljer yrkesfiskaren ålen vidare till en transportör/upsamlare räknas detta som sekundär-produktion. Då är det kommunen som ska registrera företagaren om denna uppfyller kriterierna på livsmedelsföretag. Reglerna i förordning (EU) nr 852/2004 bilaga II ska tillämpas. Mottagare av ålen räknas på samma sätt som sekundär-produktion men här ska förordning 853/2004 och 852/2004 tillämpas samt att Livsmedelsverket ska godkänna anläggningen. (detta område behandlas inte i övriga delar av rapporten)	Kommunernas livsmedelstillsyn kan förenklas av spårbarhetssystemet som tas i drift under januari 2017.
Sjöpolis/polis		
Kontroll av ålfisket	Försäljning av levande ål	Försäljning av ålprodukter
Polisiär handräckning av övrig tillsyn.	Polisiär handräckning av övrig tillsyn.	Polisiär handräckning av övrig tillsyn.

Identifierade problemområden med förslag på åtgärder

Ett av projektets mål var att identifiera problemområden kring tillsyn av ål samt att ta fram förslag på relevanta åtgärder för dessa områden. Projektet har kommit fram till följande:

1. Många myndigheter inblandade och bristande samordning

Det är väldigt många myndigheter inblandade när det gäller ål och ingen myndighet har ett utpekat samordningsansvar, vilket hade varit lämpligt! Är det möjligt att överlåta tillsynen mellan myndigheter? Kan tillsynsmyndigheter/kontrollmyndigheter samordna besök eller uppgiftsinhämtning? Är det möjligt att arbeta med respektive myndighets tillsynsplan och genomföra gemensam tillsynskampanj? Detta är inga frågor som projektet kan hantera.

Åtgärdsförslag: Naturvårdsverket, Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten behöver reda ut frågan. Hur kommer vi dit?

2. Bristande resurser för fisketillsyn hos länsstyrelsen

Går det att jobba effektivare med fisketillsyn? Vi tar upp detta i avsnittet "Tillsyn och kontroll av fiske av ål". I Skåne är landningskontrollanterna från Havs- och vattenmyndigheten förordnade som fisketillsynsmän och länsstyrelsen tillhandahåller båt. För det får Havs- och vattenmyndigheten ca 75 % av länets tillsynsmedel från anslag 1:12 Åtgärder för havs- och vattenmiljö.

Västra Götalands län satsar mycket på fisketillsynen, även av ramanslaget. Alla som ingår i den operativa verksamheten kan tillsyna inom hela länet men ansvarar huvudsakligen för ett lokalt område.

Åtgärdsförslag: Övriga länsstyrelser där frågan är aktuell inspireras av länsstyrelserna i Skåne respektive Västra Götaland!

3. Bristande tillsyn av fritidsfiske

I vilken omfattning förekommer tillsyn av fritidsfiske? Troligen mycket sparsamt när det gäller ålfiske. Projektet menar att tillsynen av försäljning av legalt fiskad ål är en viktig beståndsdel när det gäller att minska försäljningen av fritidsfiskad ål. Vi har inga uppgifter om hur mycket ål som berörs.

Åtgärdsförslag: Ökad kontroll av ålförsäljare, tillsyn enligt artskyddsförordningen. Handläggarsöd finns i avsnitt 5 i denna rapport.

4. Spårbarhetssystemet

Spårbarhetssystemet är ett verktyg som utvecklas inom Havs- och vattenmyndigheten och som ger möjlighet att spåra fisk i olika försäljningsled tillbaka till fiskaren. Systemet beräknas tas i drift i januari 2017. Det är framtaget för att uppfylla en EU förordning och kommer främst användas inom fiskerikontroll men kan också komma att användas som en informationskälla inom livsmedelstillsynen.

Projektet har varit i kontakt med Havs- och vattenmyndigheten i frågan och fått ett positivt bemötande. Havs- och vattenmyndigheten svarar att på sikt bör länsstyrelsehandläggare som har behov av spårbarhetsuppgifter kunna få tillgång till systemet. Frågan får naturligtvis prövas närmare, en allmän bedömning är att även andra tillsynsmyndigheter än Havs- och vattenmyndigheten, vilka redan idag har tillgång till motsvarande uppgifter analogt hos företagen, bör kunna ta del av dem digitalt via spårbarhetssystemet.

Behörighetssystemet som finns idag är inte anpassat för situationen där andra myndigheter administrerar sin egna användare, vilket Havs- och vattenmyndigheten menar är önskvärt. Innan ett sådant system är etablerat kommer det att vara svårt att ge andra myndigheter behörighet. Havs- och vattenmyndigheten behöver sannolikt också genomföra utbildningsinsatser för att närmare informera om systemet i sig och vilka uppgifter som finns i systemet. Systemet innehåller inte uppgifter om all försäljning av fisk- och vattenbruksprodukter utan det finns begränsning som är viktiga att känna till.

Åtgärdsförslag: Frågan om länsstyrelsernas möjlighet att använda spårbarhetssystemet är ställd till Havs- och vattenmyndigheten, och är ett öppet ärende där. Projektet har inga möjligheter att bevaka ärendet men vi utgår ifrån att Havs- och vattenmyndigheten hanterar detta och återkommer till länsstyrelserna i ärendet.

5. Hur ska myndigheterna hantera "60–40-regeln"?

När en medlemsstat köper in ålyngel ska den enligt EU:s ålförordning visa hur stor del som går till utplantering (60 %) respektive odling (40 %). En förteckning över handel med levande ålyngel bör skickas till ursprungslandet för att stämma av med deras registrering. Där ska framgå hur stor del av de inköpta ålynglen som använts för utsättning respektive gått till konsumtion. Vem ska länsstyrelserna vända sig till för samordning av detta? Ska det ske via Jordbruksverket eller Havs- och vattenmyndigheten?

Åtgärdsförslag: Det finns behov av en dialog mellan Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten. Här behöver länsstyrelserna vara delaktiga för att tydliggöra problemen.

4. Tillsyn och kontroll av fiske av ål

Uppdrag fisketillsyn

Kustbevakningen har ett tydligt uppdrag för fiskerikontroll till sjöss. Länsstyrelsen har ett indirekt uppdrag att bedriva fisketillsyn som en del av fiskevården. Det finns däremot inte något formellt uppdrag att bedriva fisketillsyn i länsstyrelsens instruktion eller i fiskelagen. Därför skiljer det sig mellan olika länsstyrelser när det gäller vilka egna resurser som sätts av för att bedriva fisketillsyn. Indirekt har länsstyrelsen en uppgift att bedriva tillsyn genom de medel som beviljas av Havs- och vattenmyndigheten från anslag 1:12 Åtgärder för havs- och vattenmiljö. Den länsvisa fördelningen till fisketillsyn från länens tilldelning från 1:12 sker sedan 2013 inom respektive länsstyrelse. I länsstyrelsernas regleringsbrev finns ett uppdrag att redovisa utförd tillsyn. Projektet menar att om länsstyrelserna ska kunna ta ett helhetsansvar för fisketillsynen krävs att detta uppdrag formaliseras. Havs- och vattenmyndighetens roll i fisketillsynen är begränsad till landningskontroll av yrkesfiskets fångster.

Utvecklingsmöjligheter för fisketillsynen – med fokus på ålen

Projektet menar att det finns stora samordningsvinster och möjligheter att effektivisera fisketillsynen genom samordning med Havs- och vattenmyndighetens landningskontroll. I Skåne är landningskontrollanterna förordnade som fisketillsynsmän och länsstyrelsen tillhandhåller en båt. För det får Havs- och vattenmyndigheten ca 75 % av länets tillsynsmedel från anslag 1:12, ca 100 000 kr.

Länsstyrelsen i Västra Götaland satsar mycket på fisketillsyn, även av ramanslaget, och har utvecklat en bra modell. Den operativa fisketillsynsverksamheten i Västra Götalands län leds av en länsfiskekonsulent samt en koordinator. I övrigt består den operativa verksamheten av en halvtidsanställd och ett antal ideellt arbetande tillsynsmän. Samtliga har förordnanden att bedriva tillsyn inom hela länets vattenområde i Väneren eller havet, men ansvarar huvudsakligen för ett lokalt område. Kostnadsersättning till fisketillsynsmännen utgår efter fastställd taxa.

Ansvar för tillsyn av ålfiske i sötvattensområdet behöver utvecklas. I vilken mån kan staten lita på att fiskevårdsområdesföreningarna bevakar förbudet att fiska ål? Länsstyrelsen kan överväga att ge vissa tillsynsmän i uppdrag att bevaka de statliga reglerna i inlandet, däribland ålfisket.

Yrkesfiske med särskilt ålfisketillstånd bör kontrolleras när det gäller

- efterlevnaden av antalet tillåtna fiskedagar (i huvudsak 90 sammanhängande dagar på kusten samt 120 sammanhängande dagar i sötvatten),
- antal redskap,
- redskapsanvändning,
- flyktöppningar med mera

Ålar under 70 cm får inte behållas utan ska återutsättas. Detta gäller även i sötvattensområden över tredje vandringshindret (vattenkraftverk). Aktuella sötvattensområden finns namngivna i bilaga 6 till FIFS 2004:37. I Öresund finns ytterligare ett minimimått, 45 cm, som beror på gemensamma bestämmelser med Danmark.

Om dispens ges för fiske med ålredskap utan flyktöppningar efter andra arter än ål utanför den tid man har tillstånd för ålfiske, ska tillsynen uppmärksammas på detta. Under dispens tiden får ingen ål landas, detta bör kontrolleras. Det är länsstyrelsen och Havs- och vattenmyndigheten som kan bevilja dispenser enligt Havs och vattenmyndighetens författningssamling FIFS 2004:36 samt 2004:37.

Tips från allmänheten

Tillsyn av illegalt fiske efter ål är ofta beroende av tips från personer som observerat olaga fiske. Det är därför avgörande att det finns möjligheter att lämna tips på ett enkelt, säkert och anonymt sätt. Det är vanligt att vakthavande på Kustbevakningen tar emot tips, men även länsstyrelsen tar emot tips. Dessa tips måste hanteras och det är viktigt att samverka mellan myndigheter fungerar så att tipsen följs upp omgående. Intensifiera och anpassa tillsynen på kusten och i vattendrag när ålens vandring förmodas vara som mest omfattande.

Observera att olagliga fiskeredskap endast får tas i beslag av en person som har befogenheter till detta.

Kontakt med polis och åklagare

Länsstyrelserna och Havs- och Vattenmyndigheten behöver lyfta vikten av att illegalt ålfiske beivras vid kontakter med polis och åklagare. Det är viktigt med åklagarkontakt för att skapa kännbara påföljder. Ett bra bevismaterial är betydelsefullt för att kunna styrka brott. Ett starkt argument för lagföring och påföljd är att ett illegalt fiske är ett hot mot ålbeståndets överlevnad. Med anledning av risken för att redskapen åter används för illegalt ålfiske och att de är olagliga (om flyktöppningar saknas) bör ålryssjor, åltinor och långrevar alltid beslagtas och förverkas.

Mer att tänka på när det gäller illegalt ålfiske

Vid dispens och tillståndsgivning av ålfiske är det angeläget att tänka på:

- villkor för fisket,
- istället för att bevilja dispens för flyktöppningar kan i vissa sammanhang diametern på flyktöppningen minskas,
- krav på att rapportera när tillräckligt med fisk fångats och fisket kan avslutas,
- förbud att ta ombord annan fisk än målarten, etc.

Vid dispensgivning bör tydlig information utgå till fisketillsynen om villkor och begränsningar i tid. Man bör även fundera över hur redskap som fiskar med stöd av dispens ska vara utmärkta. Alla dispenser ska rapporteras till Havs- och vattenmyndighetens dispensregister.

Samordning med artskydd

Det är viktigt med samordning mellan fisketillsyn och artskyddstillsyn för att identifiera om det sker försäljning av ål i länet. Det kan ge en ledtråd till när och var illegalt ålfiske förekommer. Tänk på att handel med illegalt fiskad ål är ett brott mot artskyddsförordningen.

Ålfisketillstånd utfärdas av Havs- och vattenmyndigheten och är i regel ettåriga. En kopia av aktuellt tillstånd ska skickas till respektive länsstyrelse för kännedom och som ett underlag för tillsynen. Projektet menar att Havs- och vattenmyndigheten ska sammanställa alla tillstånd i en och samma fil med uppgift om tillstånd uppdelat på ålfiskare som Kustbevakningen och länsstyrelserna årligen får ta del av. Det gäller såväl fiske- som artskyddshandläggare på länsstyrelserna.

Enligt artskyddsförordningen ska ålfiskare som handlar med levande ål skicka en förteckning över sin handel till länsstyrelsen i februari varje år. Denna förteckning är ett bra underlag för artskyddstillsynen. Sammanställningen över aktuella tillstånd blir ett komplement i sammanhanget.

I samband utsättningsbeslut bör det finnas med information om verksamhetstillstånd enligt artskyddsförordningen.

Förslag på text i utsättningsbeslut:

Enligt 26 § i artskyddsförordningen krävs tillstånd att yrkesmässigt eller i annars förvärvssyfte bedriva handel med bland annat levande djur av arter som tagits upp i bilaga A eller B till rådets förordning (EG) nr 338/97. Detta tillstånd ansöker du om hos din länsstyrelse.

Lämpliga aktiviteter för att öka skyddet för ålen

Långrevsfiske kan vara ett problem då återutsättning är svår, men långrev används allt mer sällan. Projektet menar att Havs- och vattenmyndigheten bör överväga ett förbud mot fritidsfiske med ryssjor, tinor och långrev (på grundare vatten än 10 m) i havet och eventuellt i sötvatten för att förhindra att ål fångas.

Länsstyrelserna bör på olika sätt arbeta med att:

- Kontrollera att fördämningar med ålkistor har tillstånd inom ramen för miljöbalken. Om ägaren saknar tillstånd och inte skaffar ett sådant kan krav ställas på att ålkistorna rivs ut.
- Fiskvandringssvågar (ingår ej i detta projekt)
- Kontrollera att ålkistor är utrustade med flyktöppningar om de inte omfattas av bilaga 6, FIFS 2004:37 eller fiske med stöd av särskilt tillstånd.
- Uppmärksamma risken för illegalt fiske i samband med avledning av fisk förbi kraftverk. Vid utformning av villkor i miljödomar kring avledning bör risken för illegalt fiske beaktas.
- I tillstånd för utsättning av ålyngel bör tillståndet villkoras med att verksamhetsutövaren ska kunna visa att ålynglen är lagligt förvärvade. Det görs genom dokumentation från säljaren.
- Riktad flerspråkig information om att ålen är fredad bör tas fram och sättas upp vid populära fiskeplatser där ål kan fångas såsom på pirar, hamnar, etc.

5.Artskyddstillsyn levande ål och ålprodukter

Verksamhetstillstånd för handel med levande ål

Eftersom Europeisk ål (*Anguilla anguilla*) är B-listad enligt CITES-lagstiftningen krävs verksamhetstillstånd enligt artskyddsförordningen (2007:845) för yrkesmässig handel med levande ål.

Det är länsstyrelsen som beslutar om verksamhetstillstånd enligt 26 § artskyddsförordningen. Verksamhetstillstånd skrivs normalt på fem år. Den som hanterar den levande ålen ska ha tillstånd och är ansvarig. Jämför med en zoohandel. Innehavaren av tillståndet är ansvarig, men personal i butiken kan hantera djuren.

Även den som köper levande ål ska ha verksamhetstillstånd enligt 26 § artskyddsförordningen om det rör sig om yrkesmässig handel.

Länsstyrelsen har ansvar för tillsyn enligt artskyddet. Saknas verksamhetstillstånd vid yrkesmässig handel med levande ål medför det åtalsanmälan.

Eftersom handel med fritidsfiskad ål är förbjuden innebär det att all handel med levande ål ska vara yrkesmässig och därmed krävs verksamhetstillstånd.

Samordning med fiske

Det är viktigt med samordning mellan fisketillsyn och artskyddstillsyn för att identifiera om det sker försäljning av ål i länet. Det kan ge en ledtråd till när och var illegalt ålfiske förekommer.

Ålfisketillstånd utfärdas av Havs- och vattenmyndigheten och är i regel ettåriga. En kopia av aktuellt tillstånd ska skickas till respektive länsstyrelse för kännedom och som ett underlag för tillsynen. Projektet menar att Havs- och vattenmyndigheten ska sammanställa alla tillstånd i en och samma fil med uppgift om tillstånd uppdelat på ålfiskare som Kustbevakningen och länsstyrelserna årligen får ta del av. Det gäller såväl fiske- som artskyddshandläggare på länsstyrelserna.

Enligt artskyddsförordningen ska ålfiskare som handlar med levande ål skicka en förteckning över sin handel till länsstyrelsen i februari varje år. Denna

förteckning är ett bra underlag för artskyddstillsynen. Sammanställningen över aktuella ålfisketillstånd blir ett komplement i sammanhanget.

Årliga ålförteckningar av handel med levande ål

Ålfiskare och andra aktörer som handlar med levande ål ska årligen sista februari skicka in en förteckning över handeln till sin länsstyrelse som är tillsynsmyndighet. Förteckningen hör samman med verksamhetstillståndet och regleras av 51 § artskyddsförordningen "Skyldighet att föra förteckning m.m." Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2009:10) om artskydd anger vad en förteckning ska innehålla.

Att inte föra en sådan förteckning är sanktionerat med en miljöstraffavgift på 5000 kr. Att skicka in förteckningen för sent innebär en miljöstraffavgift på 1000 kr. Se vidare förordning (2012:259) om miljöstraffavgifter 2 kap. 2-3 §§ samt NFS 2012:10, Betalning av miljöstraffavgifter.

Länsstyrelsen är inte skyldig att regelbundet påminna om att förteckningarna ska lämnas in i tid. Det ska skötas av den som har tillstånd. Jämför med miljörapporter för miljöfarliga verksamheter. I samband med att länsstyrelsen beslutar om verksamhetstillstånd kan det vara lämpligt att upplysa om skyldigheten att föra förteckning och skicka in den i tid samt informera om att miljöstraffavgifterna.

Artskyddshandboken

Vill du veta mera om artskyddstillsyn, åtalsanmälan, hur du beslagtar levande ål med mera hänvisar projektet till Naturvårdsverkets artskyddshandbok. Du hittar den på Naturvårdsverkets hemsida.

Handbok för artskyddsförordningen Del 1 Handbok 2009:2

Handbok för artskyddsförordningen Del 2 Handbok 2009:3

Tillsyn av förteckningar över handel med levande ål

Använd ålförteckningarna i ditt tillsynsarbete. De är ett bra underlag för länsstyrelsens artskyddstillsyn. Kom ihåg att en sammanställning över aktuella ålfisketillstånd är ett bra komplement i sammanhanget.

När du får in förteckningarna, titta på nedanstående punkter:

1. När i tiden har fisket ägt rum?

Ålfisketillståndet medger i regel fiske under 90 sammanhängande dagar i havet och 120 sammanhängande dagar i sötvatten. Det finns ett undantag för ett litet område norr om Öresund där 60 sammanhängande dagar gäller.

Ålfiske är helt förbjudet på Västkusten. Anledningen är att underlätta för de ålar som "kommit så långt" att kunna fortsätta resan mot Sargassohavet.

Gör en rimlighetsbedömning av förteckningen. Ligger försäljningarna inom aktuellt tidsintervall? Bedömer du att det finns tveksamheter i försäljningsintervallerna kontakta Havs- och vattenmyndigheten, enheten för Fiskereglering.

2. Hur mycket ål har fiskaren sålt enligt förteckningen?

Jämför mängden såld ål med vad som anges i fisketillståndet. Om du inte har tillgång till fisketillståndet kontakta fiskehandläggaren på din länsstyrelse eller Havs- och vattenmyndigheten, Tillståndsenheten. Ålfisketillstånden är i regel ettåriga och det är Tillståndsenheten hos Havs- och vattenmyndigheten som utfärdar dem. Länsstyrelsen får regelbundet kopia av alla ålfisketillstånd i länet.

Havs- och vattenmyndigheten undersöker möjligheten att sammanställa samtliga ålfisketillstånd i ett och samma dokument och att ge länsstyrelsernas artskydds- och fiskehandläggare tillgång till det i digital form och årligen uppdaterat.

3. Vem har fiskaren sålt till?

Den som köper levande ål ska ha verksamhetstillstånd enligt artskyddsförordningen. Upptäcker du köpare av levande ål som saknar verksamhetstillstånd behöver du gå vidare med detta.

Har den som köper levande ål lämnat i ålförteckning i tid?

Om inte kan det vara aktuellt med miljöstraffavgift.

Skicka en kopia av ålförteckningarna till Havs- och vattenmyndigheten

Havs- och vattenmyndigheten, enheten för Administrativ kontroll vill gärna ha en kopia av de ålförteckningar som kommer in till länsstyrelserna. Förteckningarna är till nytta inom handelskontrollen. Skicka därför gärna en kopia alternativt använd artskyddshandläggarnätverkets samarbetsyta. Där finns ett system för ålförteckningarna.

Tillsyn av handel med ålprodukter

Eftersom ålen är B-listad enligt CITES-lagstiftningen krävs att den som yrkesmässigt handlar med levande ål ska ha ett verksamhetstillstånd (se ovan). Den som yrkesmässigt handlar med ålprodukter behöver inte ha verksamhetstillstånd, men ska kunna visa att ålen är lagligt förvärvat.

Handel med fritidsfiskad ål är förbjuden. Det innebär det att den som handlar med ålprodukter ska kunna visa dokument som leder till att tillsynsmyndigheten kan spåra vilken yrkesfiskare med ålfisketillstånd som landat ålen. Aktuella dokument kan vara en kopia av fiskarens ålfisketillstånd, följesedel eller avräkningsnota. Faktura går bra, men det dröjer ofta lång tid innan till exempel en faktura från grossist når detaljhandeln. I arbetet med att spåra ålen finns hjälp

att få hos fiskehandläggaren på länsstyrelsen samt hos Havs- och vattenmyndigheten.

Checklista för uppsökande tillsyn

Till hjälp för tillsyn enligt artskyddet för handel med levande ål och ålprodukter har projektet tagit fram en checklista för uppsökande tillsyn, se bilaga 2. Använd den tillsammans med artskyddshandboken.

Samverkan med Havs- och vattenmyndigheten

Om du som artskyddshandläggare upptäcker tveksamheter kring yrkesfisket av ål ta kontakt med Havs- och vattenmyndigheten, vänd dig i första hand till enheten för Fiskereglering.

För att underlätta och samordna länsstyrelsens och Havs- och vattenmyndighetens finns möjligheter till gemensamma besök hos aktörer. Det är ett sätt för handläggare på länsstyrelsen att få insyn i vilka frågor Havs- och vattenmyndigheten arbetar med. Kontakta enheten för Administrativ kontroll/handelskontroll inför planering av tillsynen.

Spårbarhetssystemet

Havs- och Vattenmyndigheten står bakom ett nytt spårbarhetssystem för fisk och skaldjur från havet. Spårbarhetssystemet träder i kraft i januari 2017. Det är främst ett inrapporteringsystem för aktörer som handlar med fisk som kommer göra det möjligt att spåra fisk och skaldjur i olika försäljningsled tillbaka till fiskaren. Det är i förlängningen tänkt att även andra myndigheter kommer att få tillgång till spårbarhetssystemet för sin tillsyn.

Mera information finns hos Havs- och Vattenmyndigheten.

Avräkningsnota

Avräkningsnota är en rapportering till Havs- och vattenmyndigheten. Den görs av en registrerad förstahandsmottagare som köper ål direkt från yrkesfisket. Avräkningsnotan ska skickas in till Havs- och vattenmyndigheten senast 48 timmar efter förvärvet. Avräkningsnotan och en följesedel kan i vissa fall vara den enda dokumentation av köpet som finns tillgängligt och de kan vara till hjälp i arbetet med att spåra handel med levande ål och ålprodukter. Det dröjer ofta en tid innan faktura når fram.

6. Informationskampanj ål

Ett uppdrag för projektet har varit att ta fram informationsmaterial för vad som gäller lagligt förvärv av ål och ålprodukter för olika målgrupper, främst ålkonsumenter. Det har resulterat i en folder "Ålen - en världsvan resenär", se bilaga 3, samt en kampanj i sociala medier. Foldern trycks i maj 2016 och kommer att spridas till länsstyrelserna och vidare till en rad olika aktörer.

Kampanjen i sociala media, främst Facebook och LinkedIn planeras till augusti-september 2016. En särskild "landningssida" för kampanjen kommer att tas fram på Miljösamverkan Sveriges hemsida.

Informationskampanjen finansieras av Havs- och vattenmyndigheten genom anslag 1:12 Åtgärder för havs- och vattenmiljö.

Flödesbeskrivningar "ådens väg från vattnet till bordet" ur tre olika perspektiv

Bilaga 1

Vi har försökt följa ådens väg ur tre olika perspektiv. De är Fritidsfiske, Införsel/odling/utförsel/utsättning samt Yrkesfiske. I flödesbeskrivningarna hittar du ansvarig myndighet för tillsyn och aktuellt lagrum i händelsekedjan. Vi har med avsikt valt att inte ta med smitt- och djurskyddsaspekten. Livsmedelstillsyn finns med men enbart översiktligt.

Text

Avser olika former av rapportering

Starta här vid den gröna punkten

Vid den gula punkten kan ålen ta olika vägar

Slut!

Miljösamverkan
Sverige

Flödesbeskrivning Ål Fritidsfiske

Lagstiftning

HaV
FIFS 2004:36 (salt)
FIFS 2004:37 (sött)
Nationella
fiskeföreskrifter

HaV FIFS 2004:37, bilaga 6 anger
undantagna vatten. Denna ål klarar sig
inte förbi turbinerna.

CITES-listad art
Lagligt förvärv Artikel 8,
(Rådets förordning EG
338/97). Försäljning =
artskyddsbrott

HaV FIFS 2004:37,
1 KAP 8§, 2.
Nationell
fiskeföreskrift

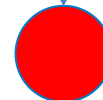
Fritidsfiske

Fritidsfiske i vatten
undantagna från
ålfiskeförbud.

Försäljningsförbud

Illegalt fiske

Tillsyn/kontroll

Kustbevakningen
/Sjöpolisen -
Sjökontroll

Länsstyrelsen-
Fisketillsyn

Länsstyrelsen-
Artskydd,
Fisketillsyn

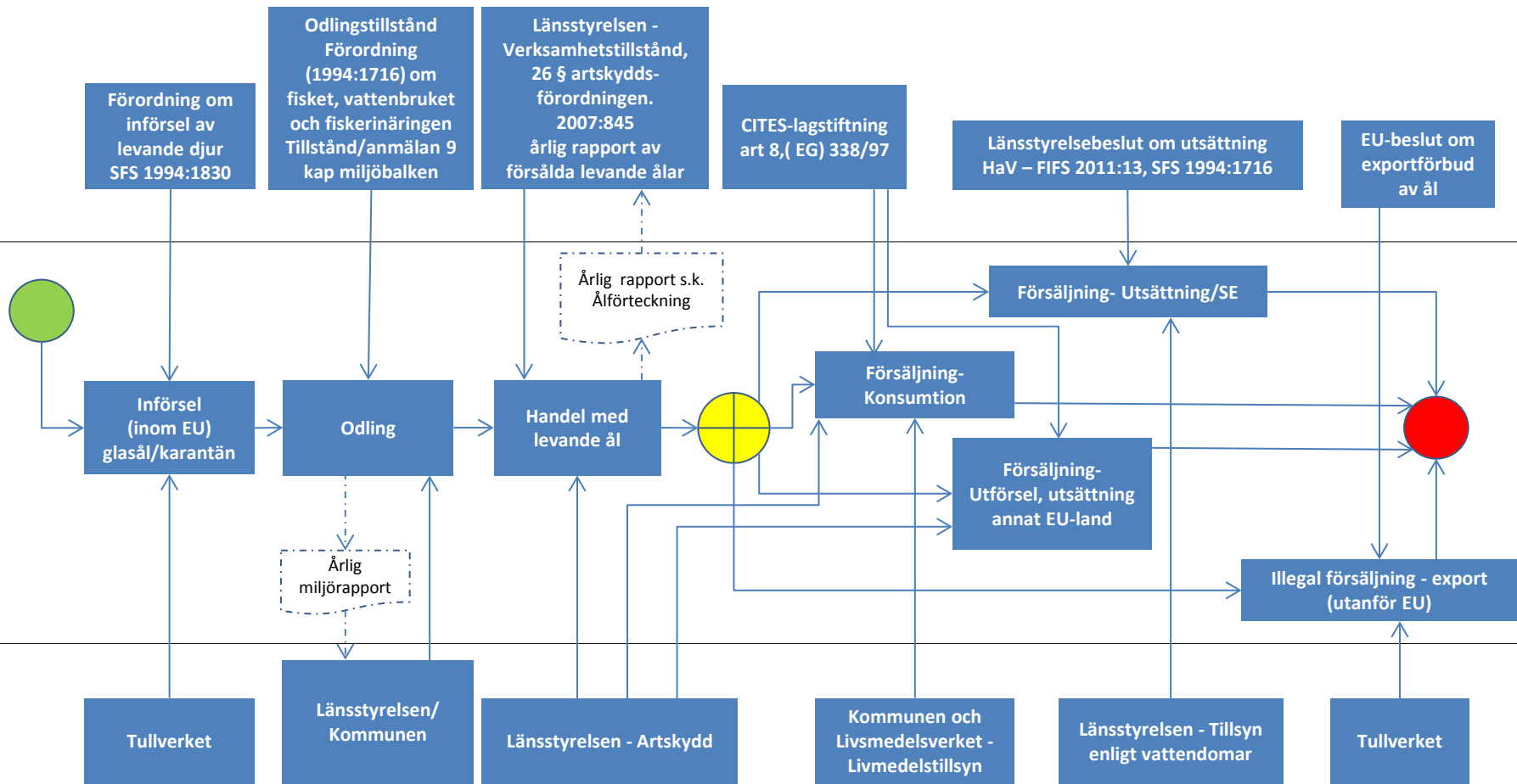
HaV -
Handelskontroll

Levande Ål Införsel/Odling/Utsättning/Utförsel

Lagstiftning

Införsel/Odling/Utsättning/Utförsel

Tillsyn/kontroll

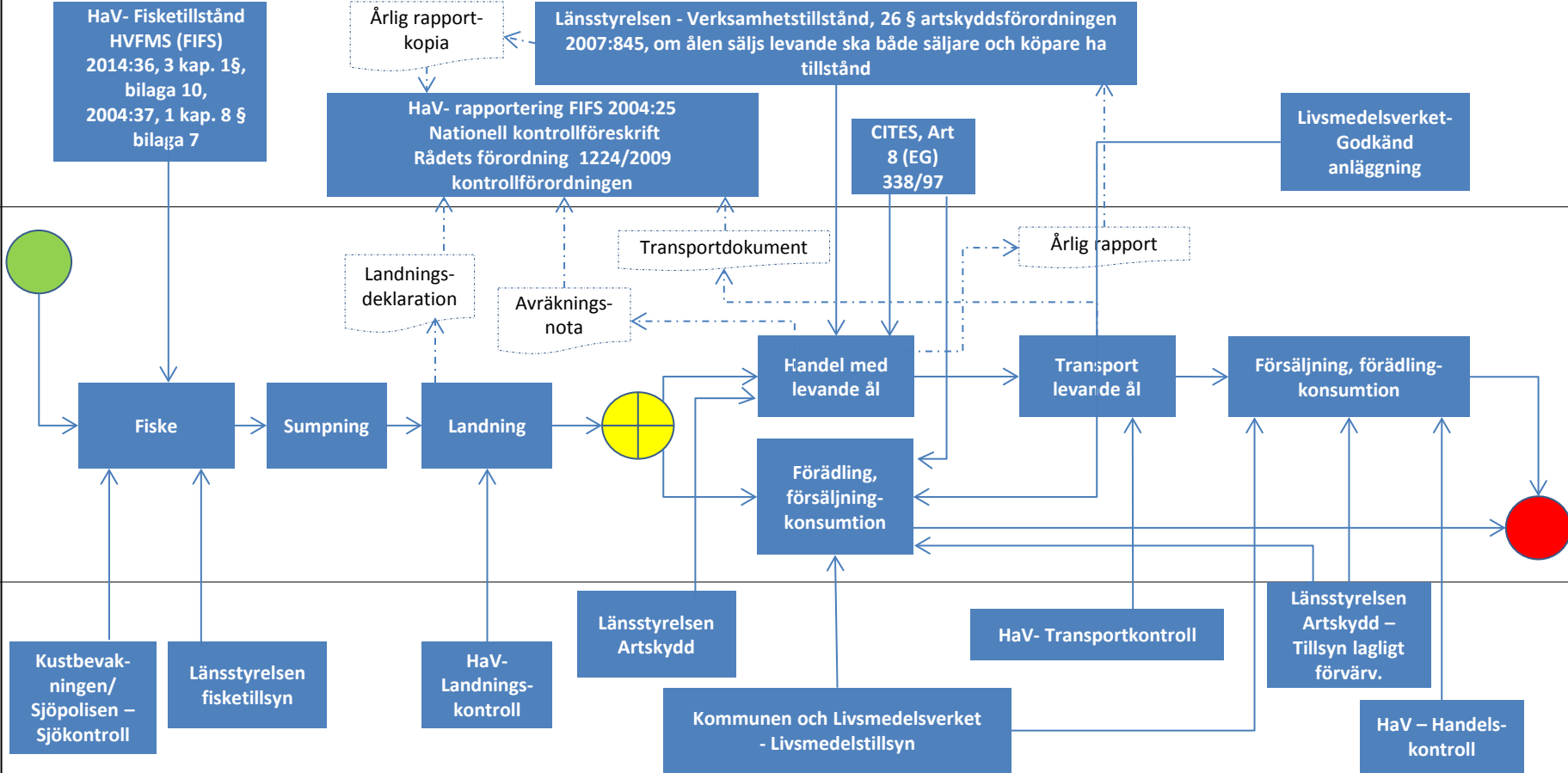

Ål Yrkesfiske

Lagstiftning

Fiske/Transport/Handel

Tillsyn/Kontroll

Bilaga 2

Checklista för uppsökande tillsyn av handel med levande ål och ålprodukter

Administrativa uppgifter

Verksamhetsutövare	
Adress	
Kontaktperson	
Kontaktuppgifter	
Handläggare	
Datum	
Övrigt	

Frågeställning	Svarsalternativ		Kommentarer	Lagstöd	Verktyg
Försäljning av levande ål					
1. Finns verksamhetstillstånd enligt artskyddsförordningen?	ja		<p>Kontrollera verksamhetstillståndet. Verksamhetstillstånd skrivs normalt på 5 år. Den som hanterar den levande ålen ska ha tillstånd och är ansvarig.</p> <p>Jämför med en zoohandel. Innehavaren av tillståndet är ansvarig men personal i butiken kan hantera djuren.</p>	Även den person som yrkesmässigt köper levande ål ska ha verksamhetstillstånd enligt 26 § artskyddsförordningen (2007:845).	Spårbarhetssystemet
		nej	Saknas verksamhetstillstånd -> åtalsanmäl. Kontakta polisen som eventuellt beslagtar ålen. Se vidare Artskyddshandboken, del II	26 § artskyddsförordningen (2007:845)	
2. Har förteckning av handel med levande ål lämnats in i tid? Stämmer förteckningen?	ja		Kontrollera förteckningen och jämför med till exempel kvitton, följesedlar eller fakturor.	51 § artskyddsförordningen (2007:845) samt Naturvårdsverkets föreskrift (2009:10) om artskydd	

		nej	Miljösanktionsavgift ska tas ut om förteckningen inte lämnas in i tid. Länsstyrelsen är inte skyldig att informera om att förteckningen ska lämnas in i tid.	Förordning (2012:259) om miljösanktionsavgifter 2 kap. 2-3 §§ för överträdelse av artskyddsbestämmelse samt Naturvårdsverkets föreskrifter (2012:10) om betalning av miljösanktionsavgifter	
3. Är ålen lagligt förvärvat?	ja		Inköpskvitto/följesedel från fiskare med giltigt fisketillstånd inom kvoten, krävs. Alternativt avräkningsnota. Kontakta din fiskehandläggare. Där finns information om vilka som har ålfisketillstånd. Ålfisketillstånden är i regel ettåriga. Tillståndsenheten hos Havs- och vattenmyndigheten utfärdar dessa.	CITES-förordningen (EG) 338/97 art 8.1 och 8.5	Spårbarhetssystemet, Havsbanken - fråga fiskehandläggaren
		nej	Åtalsanmäl. Kontakta polisen som eventuellt beslagtar ålen. Se vidare Artskyddshandboken, del II		

Försäljning av ålprodukt (tillagad eller rå)					
<p>4. Finns dokumentation som visar att ålen är lagligt förvärvat?</p>	Ja		<p>Till exempel följesedel, avräkningsnota eller faktura från fiskare/grossist.</p> <p>Dokumentera och kontrollera dokumentationen. Följ till exempel följesedel/faktura tills du kommer fram till en fiskare. Kontrollera om denne har ålfisketillstånd.</p> <p>Ål avsedd för livsmedel ska vara märkt eller i följesedlar eller med elektroniskt information ha bifogad information, i enlighet med förordning (EU) nr 1379/20013 artikel 35, uppgifter om art, vetenskapligt namn, produktionsmetod om fångad ursprung med mera.</p>	<p>CITES-förordningen EG 338/97 art 8.1 och 8.5</p> <p>26 kap. 21§ miljöbalken (tillsynsmyndigheten har rätt kräva in den dokumentation som behövs för tillsynen)</p>	<p>Spårbarhetssystemet Fiskekollega på länsstyrelsen Havsbanken - fråga fiskehandläggaren Havs- och vattenmyndigheten</p>
		nej	<p>Kontakta polisen som eventuellt beslagtar ålen. Se vidare Artskyddshandboken, del II</p> <p>Om ålen tas i beslag, låt ägaren förvara ålen om annan möjlighet saknas.</p> <p>Ge ägaren rimlig tid att få fram</p>		<p>Spårbarhetssystemet Havsbanken - fråga fiskehandläggaren Fiskekollega på länsstyrelsen, Havs- och vattenmyndigheten</p>

		<p>följesedel/faktura alternativt fisketillstånd eller annan dokumentation. Följ följesedel/faktura tills du kommer fram till en fiskare. Kontrollera om denne har ålfisketillstånd.</p> <p>Åtalsanmäl. Se vidare Artskyddshandboken del II</p>		
--	--	---	--	--

Ålens livscykel

1. Sargassohavet

Den europeiska ålen (*Anguilla anguilla*) fortplantar sig i Sargassohavet, mellan Puerto Rico och Bermuda.

2. Resan till Europa

Ålynglet (larver) driver med Golfströmmen till Europa. Under färden förvandlas de till genomskinliga glasålar.

Det är en lång resa som kan ta mellan ett och tre år.

3. Från yngel till ål

När ålynglet anländer till Europas kust så omvandlas den till pigmenterad ål, så kallad gulål. Ålen växer upp och lever 10–25 år vid kusten eller i sjöar och vattendrag.

4. Resan tillbaka

Slutligen gör ålen den långa resan tillbaka till Sargassohavet för att fortplanta sig.

Visste du att...

... ålens kön anpassas efter omgivningen.

... ålen kan bli mer än 85 år gammal.

... ålen kan vandra på land, så långt som ett par hundra meter om den håller sig sval och fuktig.

... ålen kan klara sig utan föda väldigt länge. Ålar från Sverige vandrar cirka 700 mil till Sargassohavet utan att äta på vägen. Under resan lever den på sitt fettlager.

... vår ål tillhör ett gemensamt bestånd som sträcker sig från Island till Nordafrika. En isländsk hona kan para sig med en egyptisk hane och deras avkommor kan växa upp i flera olika länder.

Ålen

En världsvan resevär

Bakgrund: Varför är ålen hotad?

Invandringen av ålyngel till Europa har minskat med cirka 90 procent sedan 70-talet.

Det är en oroväckande minskning som leder till att det totala antalet ålar har minskat.

Orsaken till nedgången är inte klarlagd, men påverkan från fiske, vattenkraft, utdikning, klimat-effekter och miljögifter har sannolikt bidragit.

Ålen är CITES-listad

Många djur och växter hotas av utrotning, däribland vår europeiska ål.

För att skydda hotade arter och garantera biologisk mångfald har världens länder kommit överens om att begränsa handeln. Överenskommelsen kallas för CITES.

Den europeiska ålen är upptagen på CITES-listan över utrotningshotade arter. EU har förbjudit all handel med ål med länder utanför EU.

En ryssja används för att fänga ål. Foto: Kerstin Söderlind.

Hur skyddar vi ålen?

För att rädda den europeiska ålen ställer EU krav på medlemsländerna att arbeta efter en nationell ålförvaltningsplan.

Sveriges plan bygger på fyra typer av åtgärder:

- Reglering av fiske.
- Förbättrade vandringsmöjligheter vid passage av vattenkraftverk.
- Utsättningar av ålyngel.
- Ökad kontroll av fiske, handel och vandringsvägarnas funktion.

Vad gäller för ålfiske?

Generellt är det förbjudet att fiska ål i Sverige.

- Fångar du en ål måste du försiktigt släppa tillbaka den.
- Enbart fiskare med särskilt tillstånd från Havs- och vattenmyndigheten får fiska ål.
- I vissa utpekade sötvatten, där ålen har små möjligheter att utvandra till kusten, är fritidsfiske av ål tillåtet. Det är inte tillåtet att sälja denna ål.
- Misstänker du olagligt fiske kan du kontakta din Länsstyrelse eller Kustbevakningen.

Att tänka på när du köper ål

Fråga om ålen är lagligt fiskad och varifrån den kommer.

- Avstå från köp om du misstänker olagligt fiske. Du kan kontakta din Länsstyrelse som är tillsynsmyndighet.
- Från 1 oktober 2016 har Sverige ett spårbarhets-system för fisk och skaldjur från havet. Det nya systemet ska hjälpa oss spåra ålens ursprung.

Vill du veta mer om ål?

Läs mer på jordbruksverket.se och havochvatten.se.

Ålyngel som är redo att planteras ut. Foto: Kerstin Söderlind.

**Miljösamverkan
Sverige**

www.miljosamverkansverige.se

Länsstyrelserna